

A matyóföldi turizmus száz évvel ezelőtt és napjainkban

Tourism in Matyóföld one hundred years ago and today

Szerző: Tózsér Anett¹

A matyó népművészetre fókuszáló vizsgálat helyszíne a Matyóföld két települése, Mezőkövesd és Tard volt, ahol 2021 szeptemberében a települések illetékes szakembereivel készültek félig strukturált interjúk a turizmus témakörében. Az előzetes szakirodalmi kutatás során feltárássra került, hogy száz évvel ezelőtt minek köszönhette népszerűségét a Matyóföld. Így az interjúkérdések arra keresték a választ, hogy napjainkban a matyó népművészet mennyiben járul hozzá a vendégforgalom alakulásához és a térség marketingtevékenységéhez, illetve hogy mindez támogatja-e az UNESCO szellemi kulturális örökséggé és egyben hungarikummá nyilvánított matyó népművészet értékőrző tevékenységét, valamint annak bemutatását és népszerűsítését. A matyó népművészet felfedezését a matyó lakodalmas budapesti bemutatásától számítják, mivel ez tette országosan is ismertté Mezőkövesd gazdag hímző és viseletkultúráját. Hasonlóan ahhoz, ahogyan az elődeik száz évvel ezelőtt tették, a Matyóföldön működő szakmai és civil szervezetek ma is törekednek arra, hogy megőrizzék és továbbadják a matyó népművészetet. Ugyanakkor a teljes vendégszám folyamatos növekedése ellenére az elmúlt 15 évben nem történt növekedés a múzeumi látogatószámokban. Ez alapján megállapítható, hogy az UNESCO szellemi kulturális örökség listájára való felkerülés nem növelte a térségbe irányuló turizmust.

The location of the research focusing on Matyó folk art was the two settlements of Matyóföld, Mezőkövesd and Tard, where semi-structured professional interviews with the competent specialists of the settlements were conducted in the field of tourism in September 2021. Initially, during the literature analysis, it emerged to what Matyóföld owed its popularity one hundred years ago. The interviews looked for the extent to which Matyó folk art contributes to the increase in the number of visitors, to the marketing activities of the region, as well as whether all this promotes the value-preserving activity of the Matyó folk art – which has been declared as an Intangible Cultural Heritage and also as a Hungaricum –, its presentation and promotion. The discovery of Matyó folk art dates from the matyó's wedding presentation in Budapest, as this made Mezőkövesd's rich embroidery and clothing culture known nationally. To this day, the professional and civic organizations operating in Matyóföld strive to preserve and pass on Matyó folk art, in the same way as their predecessors did one hundred years ago. At the same time, despite the continuous increase in the total number of visitors, there has been no increase in the number of visitors to the museums in the last 15 years. Based on this, we can conclude that receiving the title of the Intangible Cultural Heritage did not increase tourism in the region.

Kulcsszavak: Matyóföld, matyó népművészet, turisztikai kereslet, turisztikai kínálat.

Keywords: Matyóföld, Matyó folk art, tourist demand, tourist supply.

1. Bevezetés

A matyó népcsoportot a romantikus, mitizáló nemzeti arculatkeresés tette ismertté a századfor-

dulón. A nagyközönség érdeklődését a matyó lakodalmas millenniumi kiállításon való bemutatása keltette fel, emellett a népcsoport általános jellemvonásai jól illeszkedtek a századforduló idealizált magyarságképebe.

A matyóság jó példája annak, hogyan emelkedhet egy lokális kultúra idealizált nemzeti értéké. Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogyan élte meg a népcsoport a kiválasztottságot, milyen kétarcúságot

¹ turisztikai szakértő, kutató, Nemzetstratégiai Kutatóintézet, anett.tozser@nski.gov.hu

alakított ki az egyre nagyobb népszerűség, hogyan hatott vissza a reprezentáns szerep a hagyományokra, a közösség normáira.

Matyóföldről napjainkban is a színes hímzés és viselet jut az emberek eszébe. A három matyó település, Mezőkövesd, Tard és Szentistván, hímzéseinek szín- és formavilága azonban eltér egymástól. A matyó népművészet 2012-ben felkerült az UNESCO szellemi kulturális örökségének listájára és ezzel együtt hungarikummá vált, azaz olyan kiemelt nemzeti érték, ami a világon bárhol Magyarországot is jelképezi. A hagyományok megőrzéséért mindig sokat tettek az itt élők. A matyó népművészeti egyesületek napjainkban is feldolgozzák a matyó hímzések motívumkincseit, és a matyó néptánc-hagyományokat ápoló egyesületek is rendszeresen színesítik produkcióikkal a helyi és a környékbeli rendezvényeket. A településeken több népi iparművész tevékenykedik, akiknek zsűrizett termékei igen népszerűek.

Jelen kutatás egyrészt azt vizsgálja, hogy a matyó népművészet és a matyóföldi turizmus között milyen összefüggés volt száz évvel ezelőtt. Hogyan vált kiemelt árucikké a matyó népművészet, milyen folyamat vezetett ehhez és hogy a Matyóföld minek köszönhetette a népszerűségét? Másrészt azt, hogy milyen összefüggés van a matyó népművészet és a matyóföldi turizmus között napjainkban. Mennyiben járul hozzá a matyó népművészet a vendégforgalom alakulásához, illetve hogy a települési és a térségi marketingtevékenység milyen eszközökkel tudja elősegíteni a matyó népművészet bemutatását, népszerűsítését?

A matyó népművészet turizmusra gyakorolt hatására vonatkozóan az a hipotézis került megfogalmazásra, hogy annak ellenére, hogy a matyó népművészet az utóbbi években több kitüntető címben részesült (UNESCO szellemi kulturális örökséggé és hungarikummá válás), a matyóföldi vendégforgalomra elsősorban nem a matyó népművészet, hanem a Zsóry Gyógy- és Strandfürdő van hatással. Ugyanakkor megállapítható, hogy az előbb említett elismeréseknek köszönhetően a matyó népművészet iránti érdeklődés növekedést mutat.

A téma feldolgozása a matyó népművészet és a turizmus összefüggését vizsgáló szakirodalmon alapul. A szakirodalmi kutatások kitértek a matyóföldi turizmus hatásainak, illetve múltjának és jelenének a feltárására. A szakirodalmi források feldolgozásán kívül öt szakemberrel készült interjú: Tard polgármesterével, a Mezőkövesdi Tourinform Iroda vezetőjével, a Közösségi Ház igazgatójával, a Matyó Kertbarát Egyesület elnökével és a Galéria Vendégház tulajdonosával. A félig strukturált interjúk során csak minimális eltérés volt az interjú-

vázlatban előre meghatározott kérdésektől, ami lehetőséget biztosított az interjúalanyok válaszainak összehasonlítására és szintetizálására. Az alábbi kérdések hangzottak el:

- Hogyan jellemezhető a matyóföldi turizmus? Hogyan változott a kereslet (száma, összetétele) az elmúlt 10 évben? Hogyan változott a kínálat (turistafogadási feltételek, turisztikai infrastruktúra, turisztikai programcsomagok) az elmúlt 10 évben?
- A matyó népművészetnek az UNESCO szellemi kulturális örökség jegyzékére és a Hungarikumok Gyűjteményébe való felvételét követően változott-e, s ha igen, hogyan a Matyóföld iránti kereslet? Hatással voltak-e ezek a döntések a turisztikai kínálatra?
- A településre érkező látogatók mennyire érdeklődnek a matyó népművészet iránt? Miben nyilvánul meg az érdeklődésük?
- A térségi marketingtevékenységben (termékfejlesztés, kommunikáció, értékesítés, árpolitika) történt-e előrelépés az elmúlt 10 évben? Ez mely területeken, milyen együttműködés keretében és mely szervezet(ek) koordinálásával valósult meg?
- Hogyan valósul meg a hungarikum (turisztikai) hasznosítása a település marketingtevékenységében? Mely célcsoportokat érik el, milyen eszközökkel? Hogyan és milyen eszközökkel lehetne még jobban hasznosítani a hungarikumot annak érdekében, hogy a települési identitás erősödjön?
- Melyek a matyóföldi turizmust leginkább befolyásoló szervezetek és intézmények? Ezek tevékenysége mely területeken (termékfejlesztés, infrastruktúrafejlesztés, kommunikáció, értékesítés, közösségépítés, rendezvényszervezés stb.) eredményezett változást, illetve milyen mértékű és irányú változást hoztak 2012 után?
- 2012 óta milyen típusú fejlesztések valósultak meg térségi együttműködések keretében a matyó népművészethez kapcsolódó örökség-helyszíneken? Ezek a fejlesztések milyen forrásból, milyen eredményekkel és mely szervezetek gesztorálásával valósultak meg? Hogyan értékelhető a hatások, milyen hozadéka volt ezeknek a fejlesztéseknek?

2. A Matyóföldi turizmus száz évvel ezelőtt

Az 1896-ban megrendezett millenniumi ünnepségek egyik színpontja a matyó lakodalom budapesti bemutatása volt. Ezt az időpontot tartják a matyó népművészet felfedezésének, hiszen ez tette or-

szág-világ előtt ismertté Mezőkövesd gazdag hímző és viseletkultúráját. A 20. század első felében a matyó lakodalom turisztikai látványossággá és egyben a matyó népelet szimbólumává vált.

A matyó népművészet széleskörű ismertté tételében kiemelkedő szerepet játszott Izabella főhercegasszony, (Habsburg-Tescheni) Frigyes főherceg felesége, aki a művészi háziipar fő patrónája és terjesztője volt. Az ő ötlete volt, hogy „a matyók háziiparának népszerűsítése okából” az úgynevezett Izabella-bálon az Operaház színpadára emeljék a matyó lakodalmast (FÜGEDI 1997:17). Az Izabella-bál a főúri farsangi szezon egyik eseménye volt. E bál fő látványosságaként mutatták be a matyó lakodalmas játékot, melyet Mezőkövesdről szállított népviseletben, néhány mezőkövesdi pár által betanított szereplők adtak elő az Operaház színpadán a bál úri közönsége előtt 1911-ben. Egyes tudósítások szerint 60, mások szerint 90 pár szerepelt a 7 élőképből álló játékban (FÜGEDI 1997). A korabeli újságok beszámolóiból azt is megtudhatjuk, hogy ettől kezdve rendszeresen bemutatták Mezőkövesden a matyó lakodalmas egy-egy részletét a rangosabb vendégeknek. Ez a részlet általában a lakodalmas menet elvonulásából, a stafíring szekéren való körbeviteléből és a menyasszonytáncból állt (FÜGEDI 1997).

A matyó lakodalmast az 1930-as években a Gyöngyösbokréta² is beiktatta a programjába. A kövesdi csoport állandó műsorszámait a Kérő, a Menyasszonytánc és a Menyasszonyfektetés voltak. Az 1931-ben alapított mozgalom minden év augusztus 20-án bemutatókat szervezett a fővárosban (DALA 1972, FÜGEDI 1997).

„Mezőkövesden turisztikai célú néprajzi látványosságként napjainkig tovább élt a matyó lakodalmas. A vendégcsalogatónak szánt, lakodalmas keretbe foglalt tájház bemutatás, vacsora és tánc szinte állandó kínálata volt a mezőkövesdi turizmusnak az elmúlt évtizedekben. A játék szereplői a Matyó Néptáncgyűttes táncosai, kiegészülve a Matyó Nagymama Klub tagjaival” (FÜGEDI 1997:90). A produkció állandó keretűl Mezőkövesden épült egy úgynevezett táncospajta, ahol az 1990-es évektől már a Matyó Népművészeti Egyesület szervezte a lakodalmast.

Az 1930-as évekre kedvező földrajzi fekvése és a fővároshoz való közelsége miatt a Matyóföld kedvelt egynapos kirándulási célpont lett. „Az IBUSZ vasárnaponként egyéni utasok számára társasgépkocsi kirándulásokat indított a Vigadó elől Matyóföldre. Az igények növekedésének hatására pedig a MÁV Budapestről Miskolcra indított ún. „filléres gyors” vonata Mezőkövesden is megállt”

(FÜGEDI 1997:127). A turizmus helyi infrastruktúráját a MÁV és az Idegenforgalmi Hivatal összefogásával építették ki Mezőkövesden. 1933-ban nyitották meg a Matyó Vendégházat, Mezőkövesd legjellegzetesebb turisztikai létesítményét, amely aztán Matyóház néven került be a köztudatba. A Matyóház alkalmas volt kisebb csoportban érkező látogatók megvendéglésére. Emellett a ház másik helyiségében szinte múzeumként mutatták be a matyó kézimunkákból válogatott terítőket, díszpárnákat, blúzokat, ezen kívül matyó babát és hímzett papucsokat vásárolhattak a turisták (FÜGEDI 1997).

A matyó kultúra a folklór, a népművészet és a nemzeti kultúra alakításában betöltött megkülönböztetett szerepe miatt az 1930-as években a magyar népi kultúra első számú szimbólumává és más néprajzi tájak követendő példájává vált (JUSZTIN 2006). Ezzel együtt pedig „a matyó nép úgy hozzászólt az idegenhez, mint az erőspaprikához” – írta 1936-ban a Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap (idézi FÜGEDI 1997:135). A matyó népelet bemutatása turisztikai vonzerőként, olyan kínálati elemként jelent meg, amely az egész magyarságot képes volt reprezentálni. A magyar nemzeti kultúra megjelenítőjeként a világ különböző tájaira eljutottak a matyó népművészet alkotásai, egyúttal az ide látogatók számára is vonzóvá váltak (MATYÓ NÉPMŰVÉSZETI EGYESÜLET 2010).

A turizmus tömegessé válása, a látogatók érdeklődése hamarosan kialakította a mezőkövesdi program állandósult forgatókönyvét, amelybe beletartoztak az alábbi programelemek: „a matyó nép „megtekintése” (lehetőleg ünnepnap a templomba menet); reprezentatív vendégeknek népszokás-bemutató, leggyakrabban lakodalmas; eredeti matyó hímzések megtekintése és vásárlás, valamint matyó viseletbe beöltözve fényképezkedés” (FÜGEDI 1997:18).

Kisjankó Bori meglátogatása és a Kökény közti kis ház megtekintése az 1930-as évektől, a mezőkövesdi turizmus szervezetté és tömegessé válásától szintén állandó programpontja lett a látogatásoknak. Kisjankó Bori berendezkedett a látogatók állandó érdeklődésére, az otthonában mintegy nyitott, élő múzeumban élt és dolgozott. Már az 1930-as évektől vendégkönyvet vezetett, melynek bejegyzései tükrözték Bori néninek, mint a matyó nép képviselőjének életét. Külföldi turisták, protokollvendégek, a magyar értelmiség és művészvilág jeles képviselőinek kézjegyei érzékeltetik a látogatókört. Kisjankó Bori neve és életműve a matyó népművészet egyik védjegyévé vált. Nemzetközi vásárok díszvendége volt, alko-

² A Gyöngyösbokréta az 1930-as, 1940-es években működő, a népi hagyományok újjáélesztésére és színpadi bemutatására létrejött mozgalom volt.

tásai olykor az egész magyar népet képviselték (FÜGEDI 1997).

A mezőkövesdi turizmus összetételének érzékeltetésére a korabeli újságok tudósításaiból tallózva Fügedi Márta több példát is említett az 1930-as évek rangosabb vendégeinek sorából. Ezek szerint „India leggazdagabb fejedelme, az Indorei maharadzsza és kísérete mindenekelőtt a matyók táncában gyönyörködött. A windsori herceg és felesége matyó lakodalmat néztek, a japán követ a Matyóházban csárdást táncolt. 250 német vendég az IBUSZ által szervezett különvonattal érkezett, majd a Matyóházban betekintést kaptak a matyó viselet és népszokások érdekességeibe” (FÜGEDI 1997:135). A híres vendégek felsorolását lehetne még folytatni, de a Mezőkövesdet meglátogató számos előkelő ember közül minden bizonnyal a sziámi (ma Thaiföld) uralkodó pár látogatása volt a legemlékezetesebb 1934-ben. Ez a jeles esemény megmozgatta az egész lakosságot és hosszú ideig beszédtemát jelentett az itt élőknek (FÜGEDI 1997).

A fellendülő turizmus a matyó népművészet megismertetése mellett azonban egyre inkább a matyóság életformájának átalakulását, a hagyományok és a díszítőművészet eredeti formáinak felhasználását is magával hozta. Mezőkövesd vezetői és a helyi értelmiség számára egyre égetőbb kérdésként fogalmazódott meg, hogy a város hagyományos, eredeti értékeit miként tudja megőrizni. Ezért már az első világháborút követően megerősödtek a matyó népművészet megmentésére irányuló törekvések (VISZÓCZKY 2006).

3. A matyóföldi turizmus napjainkban

A Matyóföldön több olyan kiemelt szervezet, intézmény és esemény van, melyek a matyóföldi turizmus fejlődését, fejlesztését szolgálják (MATYÓ NÉPMŰVÉSZETI EGYESÜLET 2010).

Az olyan intézmények működtetése, mint Mezőkövesden a Matyó Múzeum, a Hajdu Ráfi János Mezőgazdasági Gépmúzeum, a Kisjankó Bori Emlékház, a Táncpajta, a Népi Művészetek Háza, a Városi Galéria és a Közösségi Ház, Szentistvánon a Kulturális és Információs Központ, a tardi faluház vagy a tájházak mindhárom településen jelentős mértékben járul hozzá a matyóföldi turizmus fejlődéséhez.

Ugyanakkor a három település civil szervezetei önként vállalt feladatként, az alapszabályaikban rögzítettek szerint szintén foglalkoznak a matyó örökséggel. Az 1. táblázatban felsorolt civil szervezetek listája is megmutatja, hogy a Matyóföldön milyen színes és kiterjedt az egyesületi élet.

1. táblázat

Matyóföldi civil szervezetek

Település	Civil szervezet
Mezőkövesd	Matyó Népművészeti Egyesület
	Matyóföldi Idegenforgalmi Egyesület
	Matyó Nagymama Klub Egyesület
	Matyó Kertbarát Egyesület
	Mezőkövesdi Városvédő és Városszépítő Egyesület
	Matyóföldi Amatőr Művészek és Művészetpártoló Egyesülete
	Matyó Néptáncgyűttes
Tard	Százrzsás Néptáncgyűttes
	Gyöngykaláris Néptáncgyűttes
	Tardi Hagymányórzó Egyesület
	Tardi Hagymányórzó Pávakör
	Tard Turizmus Egyesület
Szentistván	MEMOART Kulturális Közhasznú Egyesület
	Szentistváni Hagymányórzó Egyesület
	Gyöngyösbokrétás Hagymányórzó Egyesület
	Karczos Murci Hagymányórzó Egyesület

Forrás: saját gyűjtés

Ki kell emelni az 1990–2000-es években megvalósított infrastrukturális beruházásokat, fejlesztéseket is. Mezőkövesden városi beruházásként megépült a rendezvényeket befogadó Táncpajta (1989), majd civil kezdeményezésre az önkormányzat helyi védelem alá helyezte az élő népművészet színtereként működő Hadas városrészt (2001). A Matyó Népművészeti Egyesület a Hadas városrész egyik épületének átalakításával létrehozta a Népi Művészetek Házát (2002), az önkormányzat pedig megvásárolta a volt háziipari szövetkezet épületét (2004), hogy ott új, korszerű múzeumot alakítson ki, egyúttal támogatta az állandó kiállítás megvalósítását is.

A Matyóföldön ma is a kiemelt események közé tartozik az 1962 óta 3 évente megrendezésre kerülő Kisjankó Bori Országos Hímzőpályázat és Kiállítás. Ennek legfőbb célja, hogy ösztönözze olyan korszerű textilek készítését, amelyek a magyar népi hímzés hagyományait használják fel. A Százrzsás Hímzőpályázat és Kiállítás, melyet 2002 óta ugyancsak 3 évenként rendeznek meg, a három matyó település hímzéseinek újjáalkotását és bemutatását célozza. A Borsóka Hímzőkör tagjainak alkotásai a megalakulás (2002) óta rendszeresen képviselik a matyó hímzőhagyományokat országos pályázatokon. 2006 óta a Matyóföldet képviselő, helyben készült népművészeti termékek

kereskedelmi célú értékesítésére is van lehetőség a Matyó Népművészeti Egyesületnek a Matyó Múzeum bejáratánál kialakított boltjában.

A Matyó Néptáncgyűttes rendszeresen, míg a mezőkövesdi, a tardi és a szentistváni hagyományörzők alkalmasszerűen mutatkoznak be hazai és külföldi vendégszereplések alkalmával. A Borsóka Hímzőkör tagjai és a kézműves mesterek évente több alkalommal tartanak mesterségbemutatót, valamint rangos fesztiválokon, nemzetközi rendezvényeken jelennek meg kiállítással.

3.1. A KERESLET ÉS A KÍNÁLAT VÁLTOZÁSA AZ ELMÚLT TÍZ ÉVBEN

Jelen tanulmány szerzője matyóföldi turizmus alatt a mezőkövesdi turizmust érti, mivel Szentistvánról és Tardról nem állnak rendelkezésére adatok. Megjegyzendő azonban, hogy a két községben a falusi turizmus olyan kismértékű, hogy érdemben nem befolyásolja a Matyóföldre irányuló látogatóforgalmat.

Az interjúalanyok megerősítették, hogy Mezőkövesden mind a vendégek, mind a vendégéjszakák száma növekedést mutatott a Covid19-járvány kezdete előtt. 2011-ben 40 ezer vendég érkezett és 111 ezer vendégéjszaka realizálódott. 2019-ben viszont 66 ezer vendég már 157 ezer vendégéjszakát töltött itt el. A növekedés annak volt köszönhető, hogy újabb szálláshelyeket hoztak létre. A Balneo Hotel Zsori Termal & Wellness – amely a legnagyobb kapacitású szálláshely Zsórifürdőn – 2008-ban nyílt meg, s az általa elért eredmények már megmutatkoznak a 2011. évi vendégforgalmi adatokban.

A teljes vendégforgalom növekedése ellenére a múzeumi látogatószámokban nem történt változás. Sőt, az elmúlt 15 év adatai alapján az látszik, hogy a múzeumi látogatószámokban csökkenés történt (a múzeumok közül egyedül a Kisjankó Bori Emlékház látogatóforgalmában van ingadozás). Függetlenül attól, hogy a matyó népművészet felkerült az UNESCO szellemi kulturális örökség listájára, folyamatos a csökkenő tendencia. A 2000-es évek elején a város múzeumaiba évente átlagosan 20 ezer fő látogatott el, most viszont a 15 ezer fős látogatószám a jellemző. „A világörökség cím tehát valójában nem látszik a látogatószámokon” – jegyezte meg az egyik interjúalany.

A legnagyobb turisztikai vonzerővel a Zsóry Gyógy- és Strandfürdő rendelkezik. Egyik interjúalanyunk elmondása szerint többféle kutatási irányból vizsgálva is egyértelműen az derül ki, hogy a látogatók elsősorban a fürdő miatt érkeznek Mezőkövesdre. A szálláshelyek jelentős része eleve a fürdő mellett (a városközponttól 3-4 km-re)

található. Nem csak a nagyobb kapacitású szálláshelyek koncentrálódnak Zsórifürdőn, a Kisfaludy Turisztikai Fejlesztési Program keretében sok magán szálláshely is megújult ott a közelmúltban. Ezzel szemben a városközpontban kevesebb szálláshely található.

A Strandfürdő pár éve nem kapott újabb támogatást, előtte azonban a gyógyhelyi támogatásból alakították ki az üdülöhelyi központot. Az is fontos volt ugyanis, hogy a fürdő közelében megszálló vendégek tartalmasan tudják eltölteni az estét és legyen játszótér, futópálya, szökőkút stb. Ezek valóban hiányzó elemek voltak a városrészben.

A fürdővendégeknek jellemzően csupán kis része érdeklődik a városközpontban lévő matyó értékek iránt. Ez megmutatkozik a két turisztikai vonzerő látogatószámában is. A fürdő éves látogatószáma körülbelül 400 ezer fő, amelyben benne van a helyi lakosság és azok is, akik gyógykezelésre vagy rekreációs céllal érkeznek. A Matyó Múzeum látogatószáma ezzel szemben évente körülbelül 15 ezer fő. A gyógyvíz miatt sok a visszatérő vendég belföldről és külföldről egyaránt, sőt, egyre többen vásárolnak itt házat (lengyelek és főleg szlovákok), ezáltal az ő ismerőseik, rokonaik is ellátogatnak ide. Ugyanakkor, ha egyszer megtekintették a város által kínált látnivalókat, többször valószínűleg már nem teszik meg. Ezért a helyi szakembereknek innovatív eszközökkel meg kellene újítaniuk a látnivalókat ahhoz, hogy azok újra érdekesek legyenek a visszatérő vendégeknek.

A matyó népművészet iránt érdeklődők jelenleg elsősorban a Matyó Múzeumot és a Hadas városrészt látogatják meg. A fürdő után a Matyó Múzeum bír a legnagyobb vonzerővel a vendégek számára. Emellett a látogatók érdeklődnek még a Matyó Porta iránt, ez azonban a Hadas városrészen kívülre esik. Ezen kívül a Takács István Gyűjtemény és a Hajdu Ráfi János Mezőgazdasági Gépmúzeum is érdeklődésre tart számot, de a Matyó Múzeum látogatottsága körülbelül kétszerese a Gépmúzeumnak és körülbelül négyszerese a Takács István Gyűjteményének.

A múzeumok látogatásának ösztönzésére a város egy termékcsomagot hozott létre. Amikor a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóságtól az összes mezőkövesdi múzeum átkerült a Mezőkövesdi Közkincstár Nonprofit Kft-hez (a Kisjankó Bori Emlékház korábban is ide tartozott), egy kombinált belépőjegyet alakítottak ki a látogatók számára. Ezzel a vendégek a Matyó Múzeumot és a Hadas városrészt kiállítóhelyeit egyaránt meglátogatják, de megnézhető vele a Takács István Gyűjtemény is. A Hajdu Ráfi János Mezőgazdasági Gépmúzeumtól a vendégek még idegenkednek, de akik elmennek oda, annál nagyobb élménnyel tá-

voznak. Volt olyan időszak, amikor a Kisjankó Bori Emlékház is látogatható volt a kombinált jeggyel, jelenleg azonban nem része a csomagnak.

A rendezvények látogatószámát sokkal nehezebb mérni, mivel többségükre a belépés ingyenes. A kínálati oldalon azonban itt is bővülés történt. Az UNESCO szellemi kulturális örökség listájára való felkerülést a Matyó Rózsa Ünnepe elnevezésű rendezvénnyel ünnepelték meg 2013 elején. Ezt azóta is minden januárban megtartják vagy a mezőkövesdi Városi Sportcsarnokban, vagy a Közösségi Házban.

Mezőkövesden a vendégek összetételében nem történt változás az elmúlt 10 évben. Éves szinten a belföldi vendégek aránya 75%, a külföldi vendégek aránya 25%. Bár az év egyéb időszakaiban is vannak külföldi vendégérkezések, a nemzetközi vendégforgalom nagyjából a nyári időszakban realizálódik.

Tardon a matyó népművészetnek az UNESCO szellemi kulturális örökség listájára való felkerülése és hungarikummá nyilvánítása nem gyakorolt hatást sem a település iránti keresletre, sem a kínálatra, ugyanakkor megjegyzendő, hogy a település adottságai nem is teszik lehetővé a nagyobb látogatóforgalmat. A matyó települések közül elsősorban Mezőkövesd iránt jelentkezik turisztikai kereslet, és főként ott értelmezhető ennek a hozadéka is.

Összegzésként megállapítható, hogy a vendégéjszakák számában ugyan érezhető egyfajta növekedés, de a matyó kulturális vonzerők látogatottságában ez nem érhető tetten, sőt, az elmúlt 20 évben összességében inkább csökkenés, az utóbbi években pedig stagnálás figyelhető meg.

3.2. AZ ELMÚLT TÍZ ÉV TURISZTIKAI MARKETING TEVÉKENYSÉGÉNEK ÉRTÉKELÉSE

A települési marketingtevékenységhez Mezőkövesden viszonylag kevés pénzügyi forrás áll a szakemberek rendelkezésére. Ez többnyire a kiállításokon való megjelenésre, illetve a kiadványok megjelentetésére elegendő. A város nem igazán tudja hirdetni önmagát TV-ben vagy online reklámfelületeken. A Mezőkövesdi Tourinform Iroda pár éve a fürdő marketingjével is foglalkozik, azonban marketingforrása inkább a fürdőt üzemeltető cégnek van.

A fürdő honlapján megjelennek a városban található látnivalók. Ezt, akár ebben a formában, meg lehetne jeleníteni a város honlapján is. A városi honlap lehetne tehát egy fontos megjelenési felület, ahol népszerűsíteni lehetne a matyó népművészeti értékeket. Ezen a honlapon jelenleg a tourinform iroda kezeli a rendezvényekkel, programokkal, látnivalókkal kapcsolatos információkat, valamint

a közlekedés menüpontot. Maga a honlap elavult, ezért többször próbálkoztak azzal, hogy információ aloldalt készítsenek külön a lakosoknak és külön a turistáknak. Ha ez elkészülne, képi világában is meg tudnák mutatni a matyó viseletet, ezen kívül egy modernebb oldalt szívesebben böngésznének a helyiek is.

A facebookon is van egy Mezőkövesd profil, aminek a profilképe egy matyó hímzés. Ez nem az önkormányzat oldala, hanem a Matyóföldi Idegenforgalmi Egyesület profilja, melyen java-részt turisztikai tartalmakat szoktak megosztani.

A Mezőkövesdről készült kiadványok borítóképein általában a matyó hímzés jelenik meg. A szakemberek szerint az olvasók szívesebben veszik kézbe azokat a kiadványokat, amelyeknek matyó hímzés van az elején, szövegükben pedig megjelenítik, hogy a matyó népművészet szellemi kulturális örökség. A szálláshelyek is igyekeznek feltüntetni ezeket az információkat az oldalaikon.

A Mezőkövesdi Tourinform Iroda és a Matyóföldi Idegenforgalmi Egyesület a Covid19-járvány időszakában termékcsomagok összeállítására törekedett az utazási irodák számára. Ezért ötleteket gyűjtöttek azzal kapcsolatban, hogy mit lehetne kijánlani az érdeklődőknek fél vagy egy napra. A beérkezett javaslatok alapján három félnapos és három egész napos termékcsomagot állítottak össze. Ezeket elküldték a belföldi utaztatással foglalkozó utazási irodáknak, azonban egyenlőre nehéz azt megmondani, hogy egy-egy csoport ennek hatására érkezett-e Mezőkövesdre vagy sem. Jelenleg tehát vannak kész programajánlatok a csoportosan érkező vendégek számára, akiknek elmondhatják, hogy egy-egy programra mennyi időt érdemes fordítaniuk. Lévéna a tourinform iroda nem értékesítheti a programcsomagokat (ők nem láthatnak el utazásszervező tevékenységet), így költségkalkulációt sem készíthettek az ajánlatokhoz. A csoportos jegyárakat azonban megjelenítették (létszámtól függően mennyibe kerülnek a belépők), amiből az érdeklődők láthatják, hogy mennyibe kerülne a részvétel.

A térségi turisztikai együttműködésekkel kapcsolatban a tourinform iroda vezetője elmondta, hogy a Matyóföldi Idegenforgalmi Egyesület helyi turisztikai desztinációmenedzsment (TDM) szervezetként tagja a 2009-ben megalakult, jelenleg 16 tagból álló Eger Térsége Egyesületnek. A helyi szervezettel párhuzamosan fenntartották és a mai napig fenntartják a térségi TDM szervezetet, ahol Egerrel, Szilvásváráddal, Egerszalókkal és Bogáccsal dolgoznak együtt. A térségi TDM-ben a legtöbb tag egyesület, de a tagok között van helyi önkormányzat és intézmény is. A pályázatok során együtt kellett működniük, azonban többen akkor is vállal-

ták, hogy alkalmazottakat foglalkoztatnak, amikor már megszűntek a pályázati források. Így ebben az időszakban is közösen biztosították az anyagi erőforrásokat. Az elmúlt 10 év távlatában közösen, térségként jelentek meg a különböző turisztikai kiállításokon (például Debrecenben és Szolnokon). A térségi TDM tagjainak minden megjelenéskor van egy fél vagy egész pultja, de van közös honlapjuk és készült egy közös kiadvány is. Később a Matyóföldi Idegenforgalmi Egyesület önerőből is készített egy térségi térképet.

Kiemelendő még a három matyó település közötti együttműködés. A Matyó Rózsa Ünnepe a szellemi kulturális örökséggé váláshoz kötődik, s ez a rendezvény újra összekovácsolta Mezőkövesdet, Tardot és Szentistvánt. A rendezvényen mindhárom település jelen van. A Mezőkövesden megrendezésre kerülő Matyóföldi Folklorfesztiválon és a Matyó Húsvéton is mindig részt vesz Tard vagy Szentistván polgármestere. Alapvetően tehát a rendezvények szervezésében és lebonyolításában van kapcsolat a három település között. Emellett jelentetnek meg közös kiadványt, és részt vesznek a Hungexpo Budapest Kongresszusi és Kiállítási Központban évente megrendezésre kerülő Utazás kiállításon. Ugyanakkor a településeknek önállóan is jelennek meg kiadványaik, illetve külön-külön ápolnak testvértelepülési kapcsolatokat. S mivel ugyanahhoz a járáshoz tartoznak, jellemzőek az önkormányzati együttműködések is.

4. A matyóföldi turizmust alakító szervezetek tevékenysége

A rendezvények megvalósításában a Matyó Népművészeti Egyesület és a Matyóföldi Idegenforgalmi Egyesület jár az élen, míg a Mezőkövesdi Közkincstár Nonprofit Kft. (100%-os önkormányzati tulajdonban álló szervezet) a múzeumok üzemeltetője, fenntartójaként emelhető ki. A Mezőkövesd Hadas városrészében lévő épületek fenntartója azonban nem egy szervezet és nem is egy intézmény. Itt az épületek egy része a kézműves mesterek saját tulajdona, azokat ők tartják fenn. Ezen kívül van néhány olyan is, amelyek az önkormányzat tulajdonában vannak és használatba lettek adva a mestereknek, akik annak fejében, hogy a szükséges felújítások elvégzésével gondoskodnak az épületek állagmegóvásáról, árusíthatják a saját termékeiket és bemutathatják a mesterségüket. A Hadas városrészben újonnan kialakított házak és a Táncpajta a Mezőkövesdi Közkincstár Nonprofit Kft. üzemeltetésébe kerültek. Ezáltal minden turisztikai vonzerőt egy kézben tartva tudnak működtetni. A fenntartási költség fedezéséhez azonban az önkormányzatnak olyan költ-

ségvetést kell kialakítania, ami biztosítani tudja ezt a megnövekedett feladatot.

A kulturális intézmények közül a matyóföldi turizmust befolyásoló szervezetek közé tartozik még a Közösségi Ház és az ehhez anyagi erőforrásokat biztosító mezőkövesdi önkormányzat.

5. Fejlesztések a matyó népművészethez kapcsolódó örökséghelyszíneken

Körülbelül húsz évvel ezelőtt a volt Matyó Népművészeti és Háziipari Szövetkezet korábbi épületében pályázati pénzből kezdték el kialakítani az új Matyó Múzeumot, ami addig a turinformiroda jelenlegi helyén fogadta a látogatókat. 2005-től a Matyó Ház felújított műemléki épülete ad otthont a Matyó Múzeumnak.

Napjainkban a másik nagy beruházás a Hadas városrész turisztikai fejlesztése. A Hadas városrész fejlesztését több évig halogatták, azonban néhány éve végül sikerült elnyerni egy pályázati forrást. Most a végéhez közeledik a rehabilitáció, termésköburkolatot kapott az a rész, ahol az érintett épületek vannak, és időközben az önkormányzat igyekezett több lakóházat is megvásárolni. Az új épületekben kiállítások is várhatók a jövőben, hiszen új funkciót kell találni a jelenleg funkció nélküli ingatlanoknak. Mivel a pályázat csak az építést és a felújítást tette lehetővé, a tartalmi elemek kidolgozása további tervezést és befektetést kíván. Az elképzelések között szerepel a népi játékok megjelenítése és a gasztronómiai kínálat bővítése: a hagyományos ételek autentikus, ugyanakkor a mai igényeknek megfelelő formában való kínálása. Ezen a területen lenne lehetőség a fejlődésre.

A fejlesztések sorát folytatva kiemelendő még a Közösségi Ház, amelynek korszerűsítésével modernebb környezet fogadja a látogatókat. A Rendezvényközpont és a Közösségi Ház színháztermének felújítása 2020-ban fejeződött be európai uniós pályázati forrásból.

6. Összefoglalás

A matyó népi kultúra beillesztése a modern tömegturizmusba az 1930-as évekre lezajlott. Ekkorra a népművészet, a nemzeti kultúra alakításában betöltött megkülönböztetett szerepének köszönhetően is, kiemelt turisztikai árucikké emelkedett. Kedvező földrajzi fekvése, a főváros közelsége és a turizmus szervezett kereteinek kiépítése miatt a Matyóföld ekkorra kedvelt egynapos kirándulási célpont lett. Emellett egyre inkább a magyar identitás kifejezőjévé, a magyarság vizuális megjelenítőjévé vált. A növekvő turisztikai érdeklődés

azonban a matyóság életmódjának átalakulását és a díszítőművészet eredeti forma- és színvilágának fellazulását is magával hozta. A díszítőkedv mindazonáltal tovább élt a Matyóföldön, igaz, ma jóval kevesebb embernek nyújt megélhetést, mint száz évvel ezelőtt.

A turizmus fejlődését segítő szervezetek – ahogyan száz éve – ma is töreksenek megőrizni és továbbadni a hagyományokat, népszerűsíteni a matyó népművészetet. Tevékenységüknek köszönhetően az elmúlt évtizedekben folyamatos vendégforgalom-növekedés volt jellemző Mezőkövesden. A növekedés mindenekelőtt a város legfőbb turisztikai vonzerójának, a Zsóry Gyógy- és Strandfürdőnek köszönhető. Ez a turisztikai termék az, ami elsődlegesen eladható. Az elmúlt évtizedek adatsora alapján azonban az is látszik, hogy a matyó népművészetet bemutató turisztikai vonzerók (főként a múzeumok, kiállítóhelyek) látogatószámában inkább csökkenés tapasztalható. A matyó népművészetnek az UNESCO szellemi kulturális örökség listájára való felkerülése és a hungarikummá nyilvánítása tehát a várakozásokkal ellentétben nem járult hozzá a látogatószám növekedéséhez.

A fürdő vendégeinek egyelőre csak kis része érdeklődik a városközpontban lévő matyó értékek iránt. Noha sok közöttük a visszatérő vendég, ha egyszer megtekintették a matyó értékeket bemutató helyszíneket, többnyire már nem látogatnak el oda újra. Ezért a jövőben feladatként fogalmazódik meg a szakmai szervezetek számára a látóvalók megújítása vagy interaktív funkciókkal való ellátása annak érdekében, hogy azok újra érdekesek legyenek a visszatérő turistáknak is.

A fenti megállapítások alapján tehát a hipotézis első része – amely szerint annak ellenére, hogy a matyó népművészet az utóbbi években több kitüntetett címben is részesült (UNESCO szellemi kulturális örökséggé, hungarikummá válás), a matyó-földi vendégforgalomra elsősorban nem a matyó népművészet van hatással, hanem a Zsóry Gyógy- és Strandfürdő – beigazolódott, a másik része – ... ugyanakkor megállapítható, hogy a matyó népművészet iránti érdeklődés növekedést mutat az előbb említett elismeréseknek köszönhetően – azonban nem nyert igazolást.

Mindazonáltal a szakmai szervezetek már eddig is több kezdeményezést valósítottak meg a matyó népművészetet bemutató múzeumok és kiállítóhelyek látogatóforgalmának ösztönzése érdekében, mely tevékenységüket a jövőben is folytatni kívánják, így többek között:

- kombinált belépőjegyet hoztak létre, amelynek keretében a látogatóknak lehetőségük nyílik több múzeum kedvezményes megtekintésére;
- az utazási irodák számára termékcsomagokat

állítottak össze, ahol három félnapos és három egész napos programra tettek javaslatot;

- a Matyó Múzeumban interaktív eszközöket (interaktív táblák, tabletek) alkalmaznak annak érdekében, hogy a fiatal korosztály számára is élményszerű legyen a kiállítás;
- a szellemi kulturális örökség címhez kötődve 2013 januárjától szervezik meg a Matyó Rózsa Ünnepeket, amely mára Mezőkövesd egyik nagyrendezvényévé nőtte ki magát. Ez a rendezvény egyben jó példa a három település (Mezőkövesd, Tard és Szentistván) közötti együttműködésre is;
- a térségi szervezeti együttműködések (a térségi TDM szervezeti tagság) is elősegítik a matyó népművészeti örökség népszerűsítését, hiszen a közös marketingtevékenység keretében kiadványok készülnek és különböző turisztikai kiállításokon nyílik lehetőség a térségi hagyományok bemutatására;
- a térségi beruházások szintén nagymértékben hozzájárulnak a hagyományok továbbéléséhez: a mezőkövesdi Hadas városrész épületegyüttesének fejlesztésével a város jelentős turisztikai vonzeróval gazdagodott (a beruházás befejeztével a Hadas várhatóan még nagyobb érdeklődésre tarthat majd számot).

Felhasznált irodalom

- DALA J. (1972): Matyó lakodalom. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve. 11. Miskolc. pp. 579–598.
- FÜGEDI M. (1997): Mítosz és valóság: a matyó népművészet. Miskolc. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_BAZE_Om_06/?pg=0&layout=s
- JUSZTIN M. (2006): „Utazgassunk hazánk földjén!” A belföldi turizmus problémái a két világháború között Magyarországon. Korall – Társadalomtörténeti folyóirat. 26. pp. 185–208.
- VISZÓCZKY I. (2006): A mezőkövesdi Matyó Múzeum 50 éve. In: Viszóczy I. (szerk.): Eredmények és feladatok a matyóság néprajzi kutatásában. A Matyó Múzeum fennállásának 50. évfordulója alkalmából rendezett néprajzi konferencia anyaga. Herman Ottó Múzeum, Miskolc, Mezőkövesd. pp. 278–286.

Internetes források

- MATYÓ NÉPMŰVÉSZETI EGYESÜLET (2010): Matyó örökség – a hímzés, viselet, folklór továbbélése. Szellemi kulturális örökség Magyarországon. http://szellemikulturalisokseg.hu/doks/nyomatvanyok/46_pdf.pdf, Letöltve: 2021. június 30.